

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Городецька Марина Сергіївна

УДК 343.164

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ
СЛІДЧОГО ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, доцент

Лобойко Леонід Миколайович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри кримінального процесу.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Капліна Оксана Володимирівна,

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального процесу;

кандидат юридичних наук, доцент

Баулін Олег В'ячеславович,

Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Навчально-наукового інституту права та психології.

Захист відбудеться « 26 » лютого 2010 року о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26).

Автореферат розісланий « 23 » січня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.М. Школа

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вітчизняний кримінальний процес, побудований на принципі змагальності, турбує науковців і практиків своїм «не до кінця змагальним» досудовим слідством. Слідчий, як суб'єкт, що здійснює провадження у цій стадії, опинився у центрі дискусій. Наукова громада розділилась на прихильників «судового слідчого» й «слідчого - суб'єкта кримінального переслідування», «єдиного органу досудового слідства» й «системи слідчих підрозділів різних відомств», «розширення процесуальної самостійності слідчого» й «розширення прокурорського нагляду та судового контролю».

Дискусійним у теорії є питання щодо кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ (далі – ОВС). Згідно зі ст. 4 Кримінально-процесуального кодексу України (далі - КПК) на слідчого покладено обов'язок порушувати кримінальні справи, вживати всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у його вчиненні, лише в межах своєї компетенції.

Окремі елементи кримінально-процесуальної компетенції слідчого досліджувалися в роботах Ю.П. Аленіна, О.М. Бандурки, О.В. Бауліна, А.А. Власова, Е.І. Вороніна, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, А.П. Гуляєва, В.П. Даневського, Т.М. Добровольської, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, З.З. Зінатулліна, О.В. Капліної, Л.М. Карнеєвої, Е.Ф. Куцовой, О.М. Ларіна, О.І. Литвинчука, Л.М. Лобойка, О.І. Макаркина, В.Т. Маляренка, Л.А. Маріупольського, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, З.М. Онищука, Д.П. Письменного, В.П. Півненка, М.А. Погорецького, Р.Д. Рахунова, Р.Ю. Савонюка, М.С. Салахова, О.А. Солдатенко, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, В.М. Федченка, І.Я. Фойницького, Г.П. Хімичової, О.В. Хімичової, М.О. Чельцова, В.С. Чистякової, Л.Д. Чулюкіна, В.В. Шимановського, М.Є. Шумила, С.Ф. Шумиліна, Г.М. Ягодинського, М.Л. Якуба, Н.А. Якубович та інших вчених.

Дослідження ж компетенції такого суб'єкта кримінального процесу, як слідчий відбувалося фрагментарно. Увага, як правило, приділялася окремим її аспектам. Загальна теорія права оперує таким поняттям, як компетенція державного органу, структуру якої складають функція, предмет відання та повноваження.

У кримінально-процесуальному законодавстві й теорії кримінального процесу термін «компетенція» знайшов своє застосування. Зокрема, одним із завдань Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року, є чіткий

розподіл компетенцій між органами кримінальної юстиції, до числа яких належить і слідчий ОВС.

Кримінально-процесуальна компетенція слідчого ОВС як коло публічних справ представника державного органу, який діє в межах кримінального процесу, залишається теоретично малорозробленою.

Слідчим ОВС за чинним законодавством у загальному обсязі розслідуваних кримінальних справ безперечно належить лєвова частка справ, що свідчить про більшу площину впливу слідчих ОВС на кримінально-процесуальне середовище. Ця обставина також актуалізує тему дисертаційного дослідження. Окрім того, дослідження кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС може бути покладене в основу висновків щодо системи органів досудового слідства взагалі.

Потреба якнайшвидшого ухвалення нового Кримінально-процесуального кодексу України, неоднозначність підходів учених і практиків до визначення змісту кримінально-процесуальної функції слідчого ОВС, його предмета відання та повноважень обумовлюють необхідність вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному дослідженні кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях п. 1 ст. 7 Закону України від 11 липня 2001 року «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Постанови Верховної Ради України «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28 квітня 1992 року (розділ 2), Указу Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів, Указу Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 «Про концепцію реформування кримінальної юстиції України», положеннях щодо розробки теоретичних проблем розвитку вітчизняного законодавства і наукового забезпечення законодавчого процесу в Україні, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 5 листопада 2003 року № 272 (п. 3.1.). Дисертація є складовою частиною наукових досліджень Міністерства внутрішніх справ України, передбачених, зокрема, п. 1.1. Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004-2009 років, затверджених Наказом МВС України від 5 липня 2004 року № 755.

Дослідження включено до Плану науково-дослідницьких і конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ і виконане в межах наукової теми кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

«Досудове провадження, здійснюване органами внутрішніх справ».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 25 січня 2007 року (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є нові наукові результати у вигляді висновків щодо поняття кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС та змісту її структурних елементів: функції, предмета відання та повноважень.

Мета зумовила постановку і вирішення таких *завдань*:

- дослідження природи кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС, її структури, функціонального призначення та співвідношення з компетентністю;

- визначення функцій слідчого ОВС, їх процесуальна характеристика;

- формулювання поняття кримінально-процесуальної функції слідчого ОВС;

- встановлення предмета відання слідчого ОВС, визначення його структури, обсягу та меж;

- аналіз повноважень слідчого ОВС, визначення підстав та порядку їх обмеження засобами відомчого контролю, прокурорського нагляду та судового контролю.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають, розвиваються і припиняються під час досудового слідства.

Предметом дослідження є кримінально-процесуальна компетенція слідчого ОВС.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань дослідження в роботі використано сукупність дослідницьких методів сучасної гносеології. Методологічною основою дисертаційного дослідження є теорія пізнання соціально-правових явищ, а також наукові принципи і концептуальні положення, розроблені фахівцями в галузі загальної теорії права.

Спеціальними методами дослідження, використаними в цій роботі, є метод системно-структурного та структурно-функціонального аналізу, історичний, порівняльно-правовий, логічного аналізу, індукції, дедукції, функціональний і статистичний (підрахування). Всі методи дослідження використовувались у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність дослідження, коректність, несуперечливість та високий ступінь вірогідності наукових результатів.

Для з'ясування загальних положень щодо сутності кримінально-процесуальної компетенції (розділ 1) були застосовані історичний,

функціональний, порівняльно-правовий методи, а також метод дедукції. Структурні елементи кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС (розділи 2–4) потребували для свого дослідження методів логічного, порівняльно-правового, системно-структурного та структурно-функціонального аналізу, дедукції та індукції.

Статистичний метод (підрахування) застосовувався у всіх розділах дисертації для з'ясування тих чи інших понять, що мають кількісне вираження, а також для узагальнення результатів опитування практичних працівників.

Теоретичну основу дисертації склали наукові праці із загальної теорії права, кримінального та кримінально-процесуального права.

Емпіричну основу дослідження становлять результати опитування 258 слідчих ОВС (123 слідчих районних підрозділів Дніпропетровської області, 66 слідчих Дніпропетровського міського управління, 39 слідчих Головного управління МВС у Дніпропетровській області, 30 слідчих Головного слідчого управління МВС України) та результати вивчення 252 кримінальних справ, розглянутих у судах за період 2006-2008 р.р. (126 справ, розглянутих апеляційним судом Дніпропетровської області; 126 справ, розглянутих районними (місцевими) судами Дніпропетровської області).

Певне значення для дослідження мав також шестирічний досвід роботи автора на посадах дізнавача та слідчого ОВС.

Нормативну основу роботи склали Конституція України, чинне кримінально-процесуальне та кримінальне законодавство.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно є першим в Україні комплексним дослідженням кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС, що здійснене із застосуванням нового підходу до структури компетенції. Останній полягає у розгляді її як системи, утвореної сукупністю функцій слідчого, його предмета відання та повноважень. Науковою новизною відзначаються такі положення:

вперше:

– сформульовано авторське визначення кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС як покладеного кримінально-процесуальним законом обсягу публічних справ, змістом яких є порушення і розслідування кримінальних справ, віднесених законом до його відання, з метою підготовки їх до судового розгляду;

– визначено, що компетентність слідчого ОВС – це такий рівень знань та професійно-ділових якостей особи, який дозволяє їй максимально ефективно реалізувати власну кримінально-процесуальну компетенцію для виконання завдань кримінального судочинства;

– встановлено, що предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням злочином та які підлягають законному впливу під час здійснення слідчим притаманної йому кримінально-процесуальної функції з використанням встановлених законом повноважень. Внутрішні (інтенсивні) межі предмета відання слідчого відповідають межах, встановленим переліком підслідних йому кримінальних справ (кількісне наповнення предмета відання). Зовнішні (екстенсивні) межі відповідають межах відносин, на які він має вплинути під час розслідування певної кримінальної справи (якісне наповнення предмета відання);

удосконалено:

– положення щодо прокурорського нагляду з урахуванням потреб практики. Доведено, що на досудовому слідстві нагляд за провадженням у кримінальній справі слідчим слідчого підрозділу обласного рівня здійснює прокурор області, отже слідчі з усіх питань повинні звертатися саме до нього. З питань, які за КПК України належать до відання районного прокурора, слідчі повинні звертатися до прокурора району, на території якого знаходиться слідчий підрозділ;

– положення у теорії кримінального процесу щодо здійснення судового контролю під час розслідування кримінальної справи слідчою (слідчо-оперативною) групою. Визначено, що на досудовому слідстві у разі об'єднання в одному провадженні кримінальних справ, підсудних кільком судам, контроль здійснює той суд, в районі діяльності якого провадиться досудове слідство (місцевий суд). Виняток становить лише здійснення судового контролю під час оскарження рішення у кримінальній справі заінтересованою особою. Скарга може розглядатися тим судом, до якого особа подала скаргу, але у випадку, якщо оскаржуване рішення стосується безпосередньо території обслуговування саме цього суду;

дістало подальший розвиток:

– положення у теорії кримінального процесу щодо визначення кримінально-процесуальної функції. Використовуючи структурно-функціональний аналіз та функціональний структуралізм соціологів Р. Мертона та Т. Парсонса, сформульовано визначення кримінально-процесуальної функції як встановлений законом головний напрямок діяльності й досягнуті об'єктивні наслідки, які повинні співпадати із заявленими цілями такої діяльності, та в результаті досягнення яких діяльність є вичерпаною;

– теоретичне положення щодо виконання слідчим ОВС кримінально-процесуальної функції кримінального переслідування. Наведено додаткові аргументи, які полягають у тому, що під час здійснення кримінального переслідування слідчий досягає у своїй діяльності таких наслідків, після

яких його діяльність у кримінальній справі завершується. Тобто він виконує не проміжне завдання, а саме свою кримінально-процесуальну функцію, після здійснення якої жодних інших завдань не виникає і діяльність завершується;

– висловлена у теорії позиція про те, що проникнення до житла чи іншого володіння особи не є складовою частиною слідчої дії, а становить окремий інститут кримінально-процесуального права. У дисертації зроблено висновок про доцільність розмежування рішення слідчого про провадження слідчої дії та рішення суду щодо надання дозволу на проникнення в житло чи інше володіння особи для проведення певної слідчої дії;

– теоретичне положення щодо здійснення судом функцій контролю й ревізії (перевірки) на досудовому слідстві. Це положення адаптоване до прокурорського нагляду, який можна поділити на контроль за рішеннями слідчого (у вигляді надання згоди, санкції, затвердження) та ревізію процесуальних рішень слідчого (у вигляді поточного нагляду за законністю таких рішень).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого розроблення проблем удосконалення правового регулювання кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС, а також як предмет науково-дослідної діяльності викладачів та студентів;

– правотворчій діяльності – у процесі правотворчості МВС України у частині регулювання кримінально-процесуальної компетенції слідчого та у законодавчій практиці (акт впровадження № 13/7-730 від 23.04.2009 р., лист до Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України № 2969 від 29.09.2009 р.);

– навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників. Результати дослідження впроваджені у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 03.04.2009 р.);

– практичній діяльності слідчих ОВС (лист до Головного слідчого управління МВС України № 3341 від 09.11.2009 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися на круглому столі «Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства» (Дніпропетровськ, 2007), науково-практичній конференції „Кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти досудового слідства в контексті проекту КПК” (Івано-Франківськ, 2008), круглому столі „Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального

законодавства” (Дніпропетровськ, 2008), міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених» (Київ, 2009), I Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (Сімферополь, 2009).

Публікації. За темою дисертації опубліковано п’ять статей, чотири з яких у виданнях, визначених ВАК України як фахові з юридичних наук; п’ять тез у збірниках матеріалів конференцій і круглих столів.

Структура дисертації визначається її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 271 сторінка, з яких 184 – основний текст, 65 – додатки, 22 – список використаних джерел (210 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета і завдання дослідження, його наукова новизна, теоретична та практична цінність отриманих результатів, викладаються положення, що виносяться на захист, наводяться дані про апробацію та публікацію результатів дослідження.

Розділ 1. «Сутність кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Гене́за теоретичних уявлень і законодавства щодо кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ»* у результаті аналізу теоретичних уявлень відмічено, що науковці використовували поняття правового або процесуального положення слідчого, його процесуального статусу. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого у теорії кримінального процесу досліджувалась під іншим кутом зору або досліджувались окремі її елементи. Вона зводилась до повноважень слідчого, рідше – до підслідності та функцій.

Зроблено висновок, що для створення цілеспрямованої, науково обґрунтованої методологічної основи розвитку органів досудового слідства необхідно детально дослідити їх кримінально-процесуальну компетенцію для її чіткого визначення у законодавстві. Зокрема, потребує дослідження кримінально-процесуальна компетенція слідчого ОВС, яка складається з його функцій, предмета відання та повноважень.

У *підрозділі 1.2. «Поняття і структура кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ»* проведено аналіз досліджень поняття компетенції державних органів у теорії права та

кримінально-процесуальній теорії. Визначено кримінально-процесуальну компетенцію слідчого ОВС як покладений кримінально-процесуальним законом обсяг публічних справ, змістом яких є порушення і розслідування кримінальних справ, віднесених законом до його відання, з метою підготовки їх до судового розгляду.

Функціональні альтернативи слідчого ОВС виражені у його можливості здійснювати іншу, окрім кримінального переслідування, кримінально-процесуальну функцію, а функціональними еквівалентами виступають компетенції тих органів кримінального судочинства, які можуть замінити слідчого у виконанні його функції. Функціональною альтернативою слідчого ОВС є функція правосуддя. Його функціональні еквіваленти – компетенція дізнавача та прокурора.

З огляду на механізм правового регулювання (С.С. Алексєєв), класифіковано повноваження слідчого ОВС на: 1) повноваження щодо процесуальних дій (правовідносини «активного типу», обов'язок слідчого і право осіб вимагати виконання цього обов'язку) та 2) повноваження щодо процесуальних рішень (правовідносини «пасивного типу», право слідчого забезпечене покладанням обов'язку на інших осіб).

Досліджуючи межі кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС, зроблено висновок, що суб'єкт вищого компетенційного рівня має справу з результатом роботи суб'єкта нижчого рівня, тому закон вважає першого «компетентним» для втручання у діяльність другого (слідчий – суб'єкт вищого компетенційного рівня щодо органу дізнання, а прокурор – щодо слідчого).

У підрозділі 1.3. «Функціональне призначення кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ» визначено, що функціями кримінально-процесуальної компетенції слідчого ОВС є: 1) забезпечення застосування права – упорядкування діяльності учасників досудового слідства (кримінально-процесуальна компетенція слідчого ОВС є моделлю, що містить певний алгоритм застосування права на практиці); 2) забезпечення реалізації права – упорядкування власної процесуальної діяльності (кримінально-процесуальна компетенція забезпечує утримання слідчого ОВС у межах певної процедури, що гарантує здійснення ним функції у максимально ефективний спосіб та застосування однакових кримінально-процесуальних засобів щодо всіх членів суспільства, залучених до провадження у кримінальній справі); 3) встановлення обсягу й меж публічних справ, покладених на слідчого ОВС (функціональний, процедурний та об'єктний аспекти розподілу сфер впливу).

У підрозділі 1.4. «Кримінально-процесуальна компетенція і компетентність слідчого органів внутрішніх справ» надано визначення компетентності слідчого ОВС.

На думку практичних працівників, досвідченим (кваліфікованим) є слідчий з мінімальним стажем роботи 5 років, про що заявили 68,2 % опитаних слідчих ОВС.

Встановлено, що прискорити процес підвищення слідчим професійної кваліфікації може існуючий інститут наставників. Під час опитування 89,9 % слідчих відповіли, що вважають доцільним існування інституту наставників слідчих, а 66,7 % з них вказали оптимальний термін наставництва - один рік.

Важелями підвищення компетентності є: спеціалізація слідчих у межах слідчого підрозділу, продовження навчання, курси підвищення кваліфікації слідчих ОВС, неформальне навчання, застосування технічних засобів.

Щодо спеціалізації слідчих встановлено, що вона підвищує кваліфікацію слідчого щодо розслідування злочинів певної категорії, але щодо розслідування злочинів інших категорій кваліфікація погіршується, що підтвердили 44,2 % опитаних слідчих. Слідчі різних спеціалізованих відділень у межах слідчих підрозділів у невеликій кількості повинні розслідувати кримінальні справи за ознаками злочинів тих категорій, які не входять до їх спеціалізації, щоб не втрачати кваліфікації (компетентності).

Незастосування своїх знань у процесі роботи слідчим може відбуватися з таких причин: 1) професійний нігілізм; 2) невірна акцентуація (переваги в акцентуації цілей над акцентуацією унормованих засобів для їх досягнення спричиняють непопулярність останніх, а переваги в акцентуації унормованих засобів позбавляють розслідування наступальності, перетворюють його на «ритуал»).

Розділ 2. «Функції слідчого органів внутрішніх справ» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття і види кримінально-процесуальних функцій слідчого органів внутрішніх справ» проаналізовано існуючі погляди вчених (Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, І.В. Рогатюк, О.О. Чепурний та ін.). Відмічено, що більшість процесуалістів дотримуються визначення поняття кримінально-процесуальної функції як напрямку одномотивної діяльності.

У результаті використання під час дослідження поняття кримінально-процесуальної функції нового підходу, заснованого на структурно-функціональному аналізі Т. Парсонса та функціональному структуралізмі Р. Мертона, пристосовано до кримінального процесу поняття: *функція* (об'єктивні наслідки, завдяки яким відбувається пристосування системи, та які усвідомлюються учасниками), *латентна функція* (об'єктивні наслідки, котрі не порушують функціонування

системи, але є неочікуваними), *дисфункція* (наслідки, котрі зменшують пристосованість чи адаптацію системи, свідчать про існуючу напругу на структурному рівні).

Доведено, що до усталеного поняття кримінально-процесуальної функції необхідно включати також об'єктивні наслідки діяльності. У разі недосягнення слідчим наслідків, що співпадають із заявленими кримінально-процесуальними цілями, його діяльність у системі органів судочинства є нікчемною.

З'ясовано, що включення наслідків як складової частини функції знаходить підтримку і з точки зору діалектичного матеріалізму. Досягнення слідчим наслідків, що є ідентичними цілям, означає їх знищення, заперечення, але водночас – це крок до подальшого руху, оскільки досягнута ціль виступає як засіб для досягнення інших цілей.

Доведено, що кримінально-процесуальна функція слідчого – це головний напрямок його діяльності та наслідки, в результаті досягнення яких діяльність є завершеною.

Окрім головного напрямку діяльності, слідчий виконує латентні функції, які не є кримінально-процесуальними, оскільки їх здійснення не пов'язане із закінченням провадження у справі. Латентною є профілактична функція слідчого. Її зміст складає діяльність, пов'язана не з тим кримінально-правовим конфліктом, що вже відбувся, а з тим, який тільки може статися в майбутньому.

Закриття справи за скінченням термінів давності, відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення або винесення судом виправдувального вироку є проявом дисфункції слідчого.

Слідчий виконує декілька видів функцій: 1) кримінально-процесуальні; 2) кримінально-правові; 3) кримінологічні; 4) пізнавальні; 5) виховні. Для з'ясування сутності кримінально-процесуальної компетенції слідчого достатньо розглянути його кримінально-процесуальні функції. До їх числа у теорії кримінального процесу відносять функції розслідування і кримінального переслідування.

У *підрозділі 2.2. «Характеристика кримінально-процесуальних функцій слідчого органів внутрішніх справ»* у результаті аналізу думок науковців, відмічено, що в основному вони спираються на класичну тріаду функцій: обвинувачення, захист та правосуддя, визначаючи їх як основні, та додають клас неосновних функцій.

Слідчий може виконувати кримінально-процесуальну функцію кримінального переслідування (обвинувачення) або юстиційну функцію розслідування. Він має справу з кримінально-правовим конфліктом та в результаті своєї діяльності повинен довести, що існують підстави виникнення в результаті такого конфлікту кримінально-правових відносин

між державою та особою, яка вчинила злочин. Такі відносини виражаються визнанням винності особи уповноваженим органом – судом.

Здійснюючи функцію кримінального переслідування (обвинувачення), слідчий доводить підстави перетворення моделі в фактичні правовідносини шляхом власного пошуку аргументів. Він доказує, що інтереси держави, які збігаються з інтересами потерпілого, порушені конкретно особою і тому між ними (державою і правопорушником) існують кримінально-правові відносини. Слідчий здійснює підготовчу діяльність щодо підтримання державного обвинувачення прокурором, який вже доводить існування таких кримінально-правових відносин безпосередньо в суді на підставах, здобутих слідчим.

Здійснюючи юстиційну функцію розслідування, слідчий оцінює, чи дійсно фактичні дані, здобуті сторонами обвинувачення і захисту, відповідають вимогам, за якими вони можуть бути надані до суду для вирішення питання: чи існують кримінально-правові відносини між державою та правопорушником. Тобто, така діяльність слідчого також є підготовчою, але в напрямку здійснення функції правосуддя.

Розділ 3. «Предмет відання слідчого органів внутрішніх справ» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Поняття і структура предмета відання слідчого органів внутрішніх справ» визначено, що предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненим злочином та які підлягають законному впливу під час здійснення слідчим притаманної йому кримінально-процесуальної функції.

Предметна, спеціальна (персональна) підслідність та підслідність за зв'язком справ утворюють відомчу підслідність справ, що характеризує належність справи органам досудового слідства певного відомства. Відомча й територіальна підслідність становлять структуру предмета відання.

Відмічено, що простежується запізнення у прийнятті до провадження слідчими слідчого управління та ГСУ підслідних їм кримінальних справ. Тільки 10,5% вивчених дисертантом кримінальних справ були передані відразу після порушення. Запропоновано встановити більш чіткі межі предмету відання слідчих підрозділів системи ОВС (конкретизувати критерії розподілу підслідності, зазначені у Наказі МВС № 160) та надати слідчому ОВС повноваження ініціювати передавання кримінальної справи за належністю до іншого структурного слідчого підрозділу ОВС.

У підрозділі 3.2. «Обсяг та межі предмета відання слідчого органів внутрішніх справ» визначено, що обсяг предмета відання слідчого ОВС під

час провадження у кримінальній справі становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, що пов'язані з учиненим злочином та підлягають впливу слідчого.

Кількісна сторона предмету відання слідчого ОВС характеризується обсягом підслідних йому кримінальних справ. А змістовна (якісна) сторона предмету відання виражена через ті відносини, на які він має вплинути під час розслідування певної кримінальної справи.

З точки зору якісного наповнення обсяг предмета відання слідчого ОВС – це така сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, що мають зв'язок з предметом доказування у кримінальній справі і, впливаючи на які, слідчий здійснює кримінально-процесуальну функцію.

Внутрішні (інтенсивні) межі сфери впливу слідчого відповідають межам, встановленим переліком підслідних йому кримінальних справ (кількісне наповнення предмета відання). Зовнішні (екстенсивні) межі сфери впливу слідчого відповідають межам відносин, що мають зв'язок з предметом доказування, на які він має вплинути під час розслідування певної кримінальної справи (якісне наповнення предмета відання).

Розділ 4. «Повноваження слідчого органів внутрішніх справ» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1. *«Повноваження слідчого органів внутрішніх справ щодо процесуальних дій»* проведено аналіз думок вчених (С.А. Альперт, В.І. Галаган, Л.М. Карнеєва, Л.М. Лобойко, О.Р. Михайленко, Д.П. Письменний, Р.Д. Рахунов, В.А. Стремівський, В.М. Тертишник), позиція яких викликає згоду щодо розширення кола слідчих дій на стадії порушення кримінальної справи у зв'язку з тим, що постанова про порушення кримінальної справи своє гарантійне значення запобіжника порушення (обмеження) прав особи втратила та може бути скасованою протягом усієї стадії досудового розслідування. Враховуючи емпіричні дані, зазначено, що практичні працівники під час дослідчої перевірки провадять слідчі дії (підтвердили 31,4% із загального числа опитаних слідчих).

У зв'язку з тим, що показання, які отримав слідчий на досудовому слідстві, мають доказову силу тільки у разі підтвердження їх у суді, зазначено, що було б корисним надати слідчому повноваження звертатися до суду з повідомленням про необхідність допиту свідків чи потерпілих, які є тяжко хворими та яким загрожує смерть, або які проживають у віддаленому населеному пункті чи планують довгострокове відрядження, у присутності судді або самим суддею.

Встановлено, що обмеження повноважень слідчого щодо провадження слідчих дій судовим контролем пов'язане з гарантією

конституційних прав громадян на недоторканність житла, особи, таємницю листування. Тому, логічним було б прийняття рішення судом тільки щодо надання дозволу на обмеження конституційних прав, а не щодо слідчої дії, провадження якої перебуває винятково у межах повноважень слідчого.

Аналізуючи рішення Європейського суду з прав людини та погляди вчених (О.В. Капліна, Л.М. Лобойко, А.П. Черненко), зроблено висновок, що слід доповнити вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство заборонаю застосування препаратів та речовин, які викликають неконтрольовані особою фізіологічні процеси.

У підрозділі 4.2. «Повноваження слідчого органів внутрішніх справ щодо процесуальних рішень», у результаті використання розробок філософії та соціології, визначено, що прийняттям процесуального рішення слідчий повідомляє учасників про зміну рівня обізнаності і про зміни процесуального примусу, що стосуються: меж примусу, суб'єкта застосування (рішення про прийняття кримінальної справи слідчим до свого провадження), площини та об'єкта впливу (рішення про об'єднання кримінальних справ та виділення кримінальної справи в окреме провадження, про надання певного статусу особі).

Оскарженню підлягають ті рішення слідчого, що свідчать про зміну меж примусу. Слідчі дії, які не потребують прийняття письмових рішень слідчим, пов'язані із застосуванням примусу, про який вже повідомлено в попередніх постановках.

Обґрунтовано, що здійснювати нагляд за законністю провадження у кримінальній справі повинен один і той же прокурор. Оскільки нагляд за провадженням у кримінальній справі слідчим управлінням здійснює прокурор області – то слідчі з усіх питань повинні звертатися до нього. З питань, що за КПК належать до відання саме районного, міського прокурора, слідчі повинні звертатися до прокурора району, на території якого знаходиться слідчий підрозділ.

Врегулювати питання щодо судового контролю у багатоепізодних кримінальних справах пропонується за правилами визначення підсудності справ, що належать до компетенції кількох однойменних судів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити низку теоретичних висновків, які відображають результати, що свідчать про досягнення мети дослідження та виконання всіх завдань, поставлених у роботі. У дисертації розв'язана конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу: вперше комплексно

досліджено кримінально-процесуальну компетенцію слідчого ОВС, на підставі чого отримано нові науково обґрунтовані висновки, до основних з яких належать такі.

1. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого ОВС – це викладений кримінально-процесуальним законом обсяг публічних справ, змістом яких є порушення і розслідування кримінальних справ, віднесених законом до його відання, з метою підготовки їх до судового розгляду.

2. Компетентність слідчого ОВС – це такий рівень знань та професійно-ділових якостей особи, що дозволяє їй максимально ефективно реалізувати власну кримінально-процесуальну компетенцію, виконуючи завдання у системі кримінального судочинства.

3. Кримінально-процесуальна функція - це визначений законом головний напрямок діяльності та досягнуті об'єктивні наслідки, що повинні співпадати із заявленими цілями такої діяльності та в результаті досягнення яких діяльність є вичерпаною.

4. Діяльність суб'єктів, які ведуть кримінальний процес, наслідки якої не співпадають із заявленими кримінально-процесуальними цілями, що призводить до невиконання завдань та недосягнення цілей всією системою органів судочинства, є їх дисфункцією.

5. Слідчий ОВС виконує функцію кримінального переслідування. Додатковим аргументом на користь цього твердження є те, що під час здійснення кримінального переслідування слідчий досягає у своїй діяльності наслідків - викриття особи, що вчинила злочин, після яких його діяльність у кримінальній справі завершується.

6. Предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням злочином та які підлягають законному впливу під час здійснення слідчим притаманної йому кримінально-процесуальної функції.

7. З точки зору якісного наповнення обсяг предмета відання слідчого ОВС – це така сукупність відносин в матеріальному та соціальному середовищі, що мають зв'язок з предметом доказування у кримінальній справі, впливаючи на які слідчий здійснює кримінально-процесуальну функцію. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого ОВС характеризується кількістю підслідних йому кримінальних справ.

8. Межі предмета відання слідчого – це межі сфери впливу слідчого під час його діяльності. Внутрішні (інтенсивні) межі сфери впливу слідчого відповідають межам, встановленим переліком підслідних йому кримінальних справ (кількісне наповнення предмета відання). Зовнішні (екстенсивні) межі сфери впливу слідчого відповідають межам відносин, на які він має вплинути під час розслідування певної кримінальної справи

(якісне наповнення предмета відання).

9. З огляду на встановлення чітких меж предмета відання надання повноважень слідчому ініціювати передавання кримінальної справи до слідчого підрозділу іншої ланки дозволить вчасно здійснити більш кваліфіковане розслідування.

10. До заборонених методів примусу під час здійснення повноважень слідчим слід додати застосування препаратів та речовин, які викликають неконтрольовані особою фізіологічні процеси.

11. Обмеження повноважень слідчого щодо провадження слідчих дій судовим контролем пов'язане з гарантією конституційних прав громадян. Тому вірним було б прийняття рішення судом тільки щодо надання дозволу на обмеження конституційних прав, а рішення щодо слідчої дії перебуває винятково у межах повноважень слідчого.

12. Процесуальне рішення слідчого має гарантійне значення: 1) для учасників у кримінальній справі (повідомляючи про зміни меж можливого процесуального примусу, слідчий забезпечує можливість учасників обирати відповідну поведінку, оскаржувати таке рішення); 2) для здійснення слідчим повноважень щодо процесуальних дій (забезпечує можливість слідчого обмежувати права певних осіб для провадження процесуальних дій).

13. Оскільки нагляд за провадженням у кримінальній справі слідчим слідчого підрозділу обласного рівня здійснює прокурор області, то слідчі з усіх питань повинні звертатися саме до нього. З питань, що за КПК належать до відання районного прокурора, слідчі повинні звертатися до прокурора району, на території якого знаходиться слідчий підрозділ. Таким чином, можна уникнути плутанини зі зверненнями слідчих до прокурорів різних районів у багатоепізодних кримінальних справах.

14. Судовий контроль здійснюється тим судом, в районі діяльності якого вчинено злочин. У разі об'єднання в одному провадженні кримінальних справ, коли ці справи підсудні декільком судам, судовий контроль здійснює той суд, в районі діяльності якого провадиться досудове слідство. Виняток становить лише здійснення судового контролю під час оскарження рішення у кримінальній справі зацікавленою особою. Скарга може розглядатися тим судом, до якого особа подала скаргу, але у випадку, якщо оскаржуване рішення стосується безпосередньо території обслуговування саме цього суду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна функція слідчого / М.С. Городецька // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2007. – Спеціальний випуск № 1 (36) «Актуальні питання протидії злочинності». – С. 252–259.

2. Городецька М.С. Кримінально-процесуальні рішення слідчого: інформаційне й гарантійне значення / М.С. Городецька // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2008. – № 3 (39). – С. 321–327.

3. Городецька М.С. Окремі питання розширення судового контролю на досудовому слідстві / М.С. Городецька // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 43. – С. 128–131.

4. Городецька М.С. Обмеження повноважень слідчого засобами відомчого та судового контролю і прокурорського нагляду / М.С. Городецька // Вісник прокуратури. – 2009. – № 8 (98). – С. 91–97.

5. Городецька М.С. Реформування кримінально-процесуального законодавства щодо функціонального призначення слідчого / М.С. Городецька // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства: матер. круглого столу 25 травня 2007 р. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 41–44.

6. Городецька М.С. Цільове призначення рішень слідчого / М.С. Городецька // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: наук.-практ. конф. та круглий стіл 22-26 травня 2008 р. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 147–149.

7. Городецька М.С. Функції слідчого / М.С. Городецька // Досудове слідство: шляхи вдосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (30 листопада 2007 року, м. Івано-Франківськ) / М-во внутр. справ України, Прикарпат. юр. ін-т Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ. – м. Івано-Франківськ: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2008. – С. 339–350.

8. Городецька М.С. Межі кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ / М.С. Городецька // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (23-24 квітня 2009 року) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – Ч. IV. – С. 197–199.

9. Городецька М.С. Поняття та структура предмету відання слідчого / М.С. Городецька // Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи: матер. І міжнарод. наук.-практ. конф. (24 квітня 2009 року, м. Сімферополь) / М-во освіти і науки України, Економ.-прав. ф-т Одеської нац. юр. акад. у м. Сімферополі. – м. Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2009. – С. 524–526.

10. Gorodets'ka M.S. The competence of an investigator in human rights protection / M.S. Gorodets'ka // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – Дніпропетровськ, 2008. - № 4–5. – С. 107–108.

АНОТАЦІЇ

Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ. У роботі визначено поняття кримінально-процесуальної компетенції слідчого органів внутрішніх справ, досліджено її природу, структуру, функціональне призначення та співвідношення з компетентністю. Дано процесуальну характеристику функцій слідчого органів внутрішніх справ, визначено його кримінально-процесуальну функцію. Проведено аналіз предмету відання слідчого органів внутрішніх справ, його структури, обсягу та меж, визначено критерії внутрівідомчого розподілу предмету відання між слідчими підрозділами різних рівнів у системі МВС України. Досліджено повноваження слідчого органів внутрішніх справ, підстави та порядок їх обмеження засобами відомчого контролю, прокурорського нагляду та судового контролю.

***Ключові слова:** кримінально-процесуальна компетенція, слідчий, функція, підслідність, повноваження, відомчий контроль, прокурорський нагляд, судовий контроль.*

Городецкая М.С. Уголовно-процессуальная компетенция следователя органов внутренних дел. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09. – уголовный процесс и криминалистика;

судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Днепропетровск, 2010.

Диссертация посвящена исследованию уголовно-процессуальной компетенции следователя органов внутренних дел Украины. В работе проведен анализ развития теоретических представлений и законодательства об уголовно-процессуальной компетенции следователя органов внутренних дел. Дано определение уголовно-процессуальной компетенции следователя, которая представляет собой возложенный уголовно-процессуальным законом круг публичных дел, содержанием которых являются возбуждение и расследование уголовных дел, отнесенных законом к его ведению, с целью подготовки их к судебному рассмотрению. Рассмотрены функциональные альтернативы и функциональные эквиваленты компетенции следователя органов внутренних дел.

Дано определение компетентности следователя органов внутренних дел как уровня знаний и профессионально-деловых качеств лица, позволяющих ему максимально эффективно реализовать свою уголовно-процессуальную компетенцию при выполнении заданий в системе уголовного процесса.

В процессе исследования уголовно-процессуальной функции следователя органов внутренних дел был использован социологический подход, основанный на структурно-функциональном анализе и функциональном структурализме. Установлено, что уголовно-процессуальная функция следователя – это главное направление его деятельности и окончательные ее последствия, по достижению которых осуществление им производства в уголовном деле завершено.

В результате характеристики уголовно-процессуальных функций следователя органов внутренних дел в диссертации обосновано, что следователь может осуществлять уголовно-процессуальную функцию уголовного преследования или юстиционную функцию расследования.

Проведено исследование предмета ведения следователя органов внутренних дел, который определен как сфера общественных отношений, связанных с совершенным преступлением и подлежат законному воздействию во время осуществления следователем присущей ему уголовно-процессуальной функции. Исследуя пределы предмета ведения следователя, установлено, что внутренние пределы соответствуют перечню подследственных уголовных дел (количественное наполнение предмета ведения), а внешние пределы соответствуют пределам отношений, на которые должен воздействовать следователь во время расследования конкретного уголовного дела (качественное наполнение предмета ведения).

Рассмотрены полномочия следователя органов внутренних дел. Они классифицированы на: 1) полномочия по проведению процессуальных действий; 2) полномочия по принятию процессуальных решений. Аргументировано расширение перечня следственных действий, проводимых до возбуждения уголовного дела. Внесено предложение предоставить следователю полномочие обращаться в суд с сообщением о наличии доказательств в виде показаний свидетелей или потерпевших, которые тяжело больны и им угрожает смерть, или проживающих в отдаленном населенном пункте, или планируют длительную командировку, с целью их допроса в суде. Основываясь на утверждении, что ограничение полномочий следователя судебным контролем связано с гарантией конституционных прав, внесено предложение о принятии решения судом только об ограничении конституционных прав. Решение о проведении следственного действия находится исключительно в пределах полномочий следователя. Например, следователь принимает решение о проведении обыска и обращается в суд за разрешением на проникновение в жилище.

Анализируя полномочия следователя о принятии процессуальных решений, обоснован вывод, что принятым уголовно-процессуальным решением следователь сообщает участникам об изменении уровня информированности и о процессуальном принуждении, которое на этом основании он вправе применить. Даны рекомендации следователям органов внутренних дел по определению субъекта прокурорского надзора и судебного контроля во время расследования многоэпизодных уголовных дел.

Ключевые слова: уголовно-процессуальная компетенция, следователь, функция, подследственность, полномочия, ведомственный контроль, прокурорский надзор, судебный контроль.

Gorodets'ka M.S. Criminal procedural competence of internal affairs bodies investigator. – Manuscript.

The dissertation for conferring the scientific degree of Candidate of Law specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational search activity. – Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Ukraine, Dnipropetrovs'k, 2010.

The dissertation researches criminal procedural competence of internal affairs bodies investigator. The idea and nature of the criminal procedural competence of internal affairs bodies investigator are revealed in this work. In the dissertation the structure of the criminal procedural competence of internal affairs bodies investigator, volume and measures of it are determined. Procedural characteristics of investigator's criminal procedural functions are given.

Jurisdiction of internal affairs bodies investigator is analyzed. Structure, volume and measures of jurisdiction are determined. The investigator's criminal procedural obligations are analyzed. Limitation of investigator's criminal procedural obligations with administrative control, procuracy's supervision and judicial control is researched.

***Key words:** criminal procedural competence, obligations, investigative jurisdiction, functions, investigator, procuracy's supervision, judicial control, administrative control.*